

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
Освітній рівень

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ
ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Галузь знань - 05 Соціальні та поведінкові науки
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність - 053 Психологія
Шифр і назва спеціальності

Шифр _____
номер ІНП

Виконала: студентка 2 курсу, група ППмз – 22-1 _____ Наталія МЕЛЬНИК
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник кандидат педагогічних наук, доцент _____ Оксана ВАРГАТА
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор

_____ Таїсія КОМАР
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Психологічна готовність вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності».

Здобувач Наталія МЕЛЬНИК

Керівник Оксана ВАРГАТА

Кваліфікаційна робота включає 69 сторінок, 7 рисунків, перелік джерел посилання складає 80 найменувань.

Ключові слова: «готовність», «психологічна готовність», «інноваційна діяльність», «інноваційний стиль діяльності», «психологічна готовність до інноваційної діяльності», «інноваційний потенціал», «структурні компоненти психологічної готовності», «технологія розвитку психологічної готовності».

Об'єкт дослідження: психологічна готовність вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Предмет дослідження: структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

За результатами дослідження: окреслено та узагальнено наукові підходи до проблеми психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності; охарактеризовано інноваційний потенціал як важливу умову психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та особливості психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності; визначено структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності; здійснено емпіричне дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності; розроблено технологію розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Одержані результати та матеріали дослідження можуть бути використані, як технологія супроводу психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Дипломник _____ Наталія МЕЛЬНИК

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	10
1.1 Наукові підходи до проблеми психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.....	10
1.2 Інноваційний потенціал як важлива умова психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності	16
1.3 Особливості психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.....	21
Висновки до розділу.....	31
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	32
2.1 Структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності	32
2.2. Методика дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності	39
2.3 Технологія розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності	50
Висновки до розділу.....	58
ВИСНОВКИ.....	59
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	61

ВСТУП

Нові пріоритети та соціокультурні цінності нашої держави потребують від сучасного вчителя мобільності, гнучкості мислення у змінних ситуаціях, креативних якостей та навичок оволодіння інноваційними технологіями. Модернізація сучасної системи освіти вимагає залучення до освітнього процесу таких педагогів, які б відзначались інноваційним мисленням, інноваційним потенціалом та готовністю запроваджувати інноваційні технології в освітній процес. Новітній школі потрібний інноваційний педагог, який прагне до самореалізації, самоактуалізації та самовдосконалення інноваційної діяльності відповідно до сучасних реалій.

В умовах модернізації сучасної системи освіти постає потреба в інноваційних педагогах, які готові реагувати на виклики сьогодення та працювати в умовах конкуренції. З огляду на вищеписане, нова освітня політика потребує глибокого осмислення та змістовного оновлення, як форм так, і методів освітнього процесу. Враховуючи той факт, що система освіти перебуває в динаміці постійних змін лише інноваційна освіта дозволить сформувати педагога, який здатний долати стереотипні підходи до освітнього процесу та впроваджувати інноваційні технології у практику [78].

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що психологічна готовність є складною інтегративною якістю особистості вчителя, що регулює його психологічний стан та забезпечує ефективність професійної діяльності. Однією з важливих якостей сучасного вчителя є психологічна готовність до інноваційної діяльності. Новітній школі потрібні такі вчителі, які здатні поєднувати інноваційні програми з державними програмами та володіють принципово новими методичними розробками. Важливим у даному контексті є проблема адаптації вчителів до інноваційних технологій та до змінних умов інноваційної діяльності. Психологічна готовність до інноваційної діяльності є особистісним станом, що передбачає наявність у

вчителів мотиваційно-ціннісного ставлення до інноваційної діяльності, володіння ефективними інноваційними методами та формами навчання, здатності до критичності та креативності мислення в інноваційній діяльності. Ефективність інноваційної діяльності передбачає, що вчитель усвідомлює практичну значимість інноваційних технологій та психологічно готовий впроваджувати їх в освітній процес. Часто на практиці залучення вчителів до інноваційного процесу відбувається спонтанно, без урахування їх психологічної готовності до інноваційної діяльності. Адже саме психологічна готовність є тією особистісною якістю вчителя, що спонукає його до інноваційної діяльності та сприяє ефективності в цілому. Працюючи в інноваційному режимі перед вчителями постають проблеми, що пов'язані із рівнем розвитку їх психологічної готовності до інноваційної діяльності.

Важливу роль у розвитку психологічної готовності вчителів до інноваційної діяльності відіграє інноваційний потенціал особистості. Сучасна школа потребує педагогів, які здатні системно та конструктивно мислити, здатні оперативно знаходити потрібну інформацію, здатні конструктивно вирішувати поставлені завдання та приймати адекватні рішення. А це, в свою чергу, формує соціальне замовлення на інноваційного педагога, який здатний інноваційно мислити та ефективно здійснювати інноваційну діяльність. Інноваційне мислення та інноваційна сприйнятливість, значною мірою залежать від психологічної готовності вчителя та творчої атмосфери, що зорієнтована на інноваційну діяльність. За сприятливих умов інноваційний потенціал суттєво впливає на психологічну готовність вчителів до інноваційної діяльності. У зв'язку з цим постає необхідність комплексного вивчення означеної проблеми не лише на теоретичному рівні, але й на практичному.

Попри значний обсяг теоретико-емпіричних досліджень з питань психологічної готовності до інноваційної діяльності неузгодженими залишаються концептуальні погляди науковців щодо структурних компонентів психологічної готовності вчителів до інноваційної діяльності.

Враховуючи важливість означеної проблеми і зумовило вибір теми дослідження: **«Психологічна готовність вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності».**

Об'єкт дослідження: психологічна готовність вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Предмет дослідження: структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

Мета дослідження: здійснити теоретико-емпіричне дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та розробити технологію розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Окреслити та узагальнити наукові підходи до проблеми психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

2. Охарактеризувати інноваційний потенціал як важливу умову психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та особливості психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

3. Визначити структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

4. Здійснити емпіричне дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

5. Розробити технологію розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Гіпотеза дослідження: психологічній готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності сприятиме рід умов, а саме: врахування структурних компонентів психологічної готовності й

особливостей інноваційного стилю діяльності вчителів природничого циклу та впровадження технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: узагальнення наукових підходів до проблеми психологічної готовності та систематизація змісту базових понять дослідження, а саме: «готовність», «психологічна готовність», «інноваційна діяльність», «інноваційний стиль діяльності», «психологічна готовність до інноваційної діяльності», «інноваційний потенціал», «структурні компоненти психологічної готовності», «технологія розвитку психологічної готовності».

- *емпіричні*: підбір комплексу методик та тестових опитувальників для дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у, визначені структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та розробці технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності. Матеріали дослідження можуть бути використані, як технологія супроводу психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні матеріали дослідження відображено у наукових працях та у збірниках конференцій.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Ліцею № 2 Хмельницької міської ради.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження та складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання.

1 ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Наукові підходи до проблеми психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми психологічної готовності психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності дозволяє стверджувати, що педагогічна діяльність вчителя в інноваційному режимі стає для нього внутрішньою потребою і набуває стійкого та дієвого характеру. Вчитель з розвиненим рівнем психологічної готовності до інноваційної діяльності не лише ефективно володіє інноваційними технологіями, але й прагне усвідомити інновації, приймає участь у їх створенні та здійснює апробацію їх в освітньому процесі [78].

Формування психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності передбачає зміну традиційного мислення на інноваційне. На практиці характер мислення вчителя з досить тривалим педагогічним досвідом відзначається помітною стійкістю. У зв'язку з цим, його корекція може мати певні утруднення в силу об'єктивних та суб'єктивних чинників (наприклад, тривалий стаж роботи, відсутність безпечних та належних умов праці в освітньому закладі, невідповідність результатів педагогічної діяльності матеріальному заохоченню та відсутність соціальної підтримки, виконання педагогом непритаманних йому функцій, неадекватної самооцінки та амбітність характеру) [78].

Враховуючи важливість означених проблем до сутності розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, слід зазначити, що має місце розмаїття поглядів щодо тлумачення самого поняття «готовності» у наукових працях [78].

А. Ліненко зазначає, що проблема готовності розглядалася в три етапи, а саме:

- перший етап – характеризується проникненням готовності у психічні процеси особистості;
- другий етап – характеризується дослідженням стійкості особистості до зовнішніх та внутрішніх впливів;
- третій етап – характеризується вивченням поняття готовності в теорії діяльності, тобто готовність розглядається через призму емоційно-вольового та інтелектуального потенціалів особистості щодо певного виду діяльності [45].

Українські науковці розглядають готовність як складову активної діяльності особистості та виокремлюють такі її структурні одиниці:

- мотиваційний, що передбачає відповідальність за виконання завдань та почуття обов'язку;
- орієнтаційний, що забезпечує знання про особливості та умови діяльності й вимоги до особистості;
- операційний, що характеризується володінням способами, прийомами діяльності та необхідними ключовими компетентностями;
- вольовий, що передбачає самоконтроль, самообілізацію та уміння керувати діями;
- оцінний – прояв самооцінки своєї підготовленості та відповідність процесу оптимального розв'язання завдань [20].

Здійснивши теоретичне дослідження наукових підходів, можна зазначити, що основою готовності до професійної інноваційної діяльності є психологічна готовність. Сутність психологічної готовності розглядається як складне комплексне психічне утворення особистості та взаємозв'язок динамічної структури функціональних, операційних та особистісних компонентів.

У даному контексті важливо розглянути наукові підходи до проблеми психологічної готовності вчителя до інноваційної діяльності.

Проблема психологічної готовності до професійної діяльності стала об'єктом наукових досліджень ще з кінця XIX століття. У науковій літературі існують два основні підходи до вивчення змісту та структури психологічної готовності: функціональний та особистісний.

Функціональний підхід розкриває психологічну готовність як психофізіологічний стан, що забезпечує оптимальний рівень досягнень діяльності [35].

Особистісний підхід розкриває психологічну готовність як підготовленість до певної діяльності. Даний підхід визначає готовність як інтегративну якість особистості та як цілісне інтегративне особистісне (психологічне) утворення [35].

У сучасних наукових дослідженнях психологічну готовність розглядають як ефективну передумову будь-якої діяльності, що характеризується наявністю спеціальних здібностей, переконань, морально-вольових якостей, способів поведінки та практичних навичок.

З огляду на вищеописане психологічна готовність є складним багатоаспектним особистісним утворенням, що містить у собі комплекс знань, умінь, навичок, мотивів і особистісних якостей [35].

О. Алпатова розкриває психологічну готовність фахівців до професійної діяльності як цілісне новоутворення, що проявляється як:

- якість особистості, що характеризується сформованістю певної системи психологічних якостей та професійних умінь особистості для виконання професійної діяльності;

- психічний стан, що характеризується гуманістичною спрямованістю особистості, прагненням до успіху в професійній діяльності, що забезпечується цілеспрямованим розвитком особистості для ефективного виконання нею професійної діяльності [1].

О. Варгата, О. Кулешова, Л. Міхеєва визначають психологічну готовність до інноваційної професійної діяльності як інтегральне, динамічне, багатокомпонентне, цілісне особистісне утворення, що характеризується

специфічним поєднанням знань та вмінь фахівців до інноваційної професійної діяльності; високим рівнем розвитку емоційної та мотиваційної сфери; розвитком критичного та креативного мислення; розвитком творчого та інноваційного потенціалів; володінням методами саморегуляції та прийомами самоаналізу; володінням інноваційними технологіями та техніками комунікативної взаємодії; володінням нестандартними прийомами розв'язання професійних завдань; прагненням до саморозвитку, самоактуалізації та професійного зростання [12].

З огляду на вищезначене психологічна готовність займає важливе місце у будь-якій діяльності та становить єдність професійно-особистісних якостей вчителя. Психологічна готовність сприяє адаптації вчителів до професійної діяльності та удосконаленню їх професійної компетентності. До сучасних педагогів ставлять підвищені вимоги, адже їхня професійна діяльність передбачає постійну взаємодію з суб'єктами освітнього процесу, встановлення та підтримку контактів між ними.

О. Сорокіна зазначає, що для ефективної професійної діяльності фахівцям необхідно вирішувати певні завдання такі, як:

- розуміти психологічний зміст різних життєво-професійних ситуацій, дій, вчинків та проявів особистості;
- прогнозувати способи поведінки та розробляти техніки для адекватного вирішення ситуацій;
- адекватно розуміти себе, свої емоції, стани, думки;
- опанувати навички психологічної релаксації, що запобігатиме професійному вигоранню;
- реалізовувати власний особистісно-професійний потенціал [64].

Розглядаючи проблему психологічної готовності до інноваційної діяльності, науковці акцентують увагу не на окремих інноваційних технологіях, а на формуванні саме психологічної готовності до їх застосування.

За науковими дослідженнями психологічна готовність до інноваційної діяльності, охоплює проблематику гуманістичної спрямованості особистості на освітній процес, спрямованість самого педагога на гуманізацію інноваційних процесів в освіті, професійного самовдосконалення його професійної майстерності, розвиток критичного та креативного мислення, розвиток творчих якостей та саморефлексії професійної діяльності. За даними науковими підходами психологічна готовність розглядається як гнучкість та позитивне налаштування педагогів на застосування інноваційних технологій, дана якість виступає не просто як індивідуальна властивість особистості, а як вміння, що підлягають корекції [35].

І. Гавриш характеризує готовність до професійної інноваційної діяльності як інтегративну якість особистості вчителя, який чітко розуміє зміст і цілі педагогічної професійної діяльності та володіє операційною структурою її здійснення за рахунок взаємозв'язку загальнонаукових, психолого-педагогічних, фахових знань, умінь та навичок [19].

Є. Макогон розкриває готовність педагога до інноваційної діяльності як інтегральну якість, що характеризується сформованістю мотиваційно-орієнтаційного, змістовно-операційного, оцінно-рефлексивного компонентів, що проявляються в здійсненні інноваційної діяльності на професійному рівні [46].

О. Бартків зазначає, що «готовність до інноваційної педагогічної діяльності являється особливим особистісним станом, що передбачає наявність у фахівців мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, оволодіння ефективними засобами досягнення педагогічних цілей, здатність до творчості та рефлексії» [4].

О. Ігнатович зауважує, що готовність до інноваційної діяльності слід розуміти як особистісну властивість педагога, що характеризується його вмотивованістю у створенні, засвоєнні та розповсюдженні освітніх інновацій [31].

І. Коновальчук у психологічному контексті визначає готовність до педагогічної діяльності як інтегративне утворення особистості, що забезпечує її цілісність функціонування й регуляції інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, вольових, психофізіологічних процесів як умови ефективності реалізації професійних функцій [37].

В. Чудакова зазначає, що «будь-які нововведення, ініційовані на рівні керівництва будуть приречені на неефективність, якщо виконавці не сприймають педагогічні інновації як корисні та необхідні» [75].

О. Шевчишена проаналізувавши публікації авторів під психологічною готовністю вчителя до засвоєння інноваційними технологіями розуміє інтегральне утворення особистості, що характеризується специфічним поєднанням професійних знань та вмінь вчителя з високим рівнем мотивації до оволодіння інновацій та відповідно формування культури самоаналізу для застосування інноваційних технологій в контексті освітнього процесу [78].

З означених позицій, саме готовність до інноваційної діяльності сформує інноваційну позицію особистості педагога, що виступає в якості важливої умови реалізації його функціональних можливостей, розкриваючи його творчий потенціал. У структурі професійної спрямованості педагога готовність є домінуючим показником його здатності нестандартно розв'язувати завдання в інноваційному процесі.

Підсумовуючі наукові підходи до означеної проблеми, слід зазначити, що існують певні розбіжності у тлумаченнях сутності поняття психологічної готовності до інноваційної діяльності. Теоретичне дослідження сутності психологічної готовності до інноваційної діяльності дає змогу вважати, що високий рівень даної готовності впливає не лише на творчу активність педагога, але й на творче засвоєння ним інноваційних технологій.

Таким чином, психологічна готовність до інноваційної діяльності визначається як складне, цілісне утворення психіки особистості, що характеризується поєднанням професійних знань та вмінь, інтегруючи в собі структурні компоненти.

1.2 Інноваційний потенціал як важлива умова психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

Практика свідчить, що стереотипне мислення особистості педагога виступає перешкодою, що пов'язана з його інноваційною діяльністю в освітньому процесі. Важливим завданням сучасної системи освіти є формування особистості з розвинутим інноваційним потенціалом та інноваційним мисленням, що викликає потребу створювати сприятливі психолого-педагогічні умови для успішної її самореалізації у сфері освіти.

Здійснивши теоретичний аналіз означеної проблеми, можна зазначити, що важливим є не лише інновація як нововведення, а сама спроможність особистості педагога до інноваційного мислення та розкриття потенційних можливостей інноваційного потенціалу в процесі інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність один з видів саме творчої діяльності, що спрямована на зміни та потребує вищого рівня розвитку саме інноваційного мислення. Спроможність педагогів витримувати великі інформаційні потоки та трансформації різного рівня вираженості, можливо лише за умов, розвинутого інноваційного потенціалу [54].

Здійснивши аналіз наукових підходів визначено, що часто можна зустрічаються твердження неузгоджені між собою та неорієнтовані на методологічне значення, це спричинено тим, що різні автори спрямовують дослідження на окремі сторони сутності поняття «інноваційного потенціалу».

Визначають декілька наукових підходів до поняття інноваційного потенціалу», а саме:

1. Ресурсний підхід розкриває «інноваційний потенціал», як:
 - певний комплекс різних ресурсів, що є необхідними для інноваційної діяльності;
 - не дослідженні можливості, що можна використати для досягнення нових цілей;

- сукупність різноманітних можливостей, що існують та використовуються в інноваційній діяльності [14; 15].

2. Структурний підхід розкриває «інноваційний потенціал», як:

- наявність певної системи чинників та умов, що забезпечують інноваційний процес;

- складову загального потенціалу особистості, що має забезпечувати інноваційність [14; 15].

3. Результативний підхід розкриває «інноваційний потенціал», як:

- спроможність створити щось нове, завдяки різному поєднанню вже існуючого;

- завершальну частину процесу, що відображає реальні можливості, які істотно позначаються на результаті діяльності [14; 15].

4. Потенційний підхід розкриває «інноваційний потенціал», як:

- готовність та спроможність до реалізації інноваційного процесу;

- рівень готовності до втілення нових цілей та психологічна спроможність до реалізації інноваційного проекту [14; 15].

Представники різних наукових підходів наголошують на різних аспектах даного поняття. Одні підкреслюють на наявності певних ресурсів, а інші зосереджуються на можливостях їх реалізації, для деяких інноваційний потенціал є системою, або ж складовою певного процесу.

У наукових підходах інноваційний потенціал розглядають як спроможність особистості до змін у різних аспектах діяльності, що характеризується ефективним поєднанням наявних можливостей ресурсів, які є необхідними у досягненні конкретних цілей та готовність до усіх наслідків, що можуть з'явитися у результаті впровадження інновацій.

В. Паніна визначає інноваційний потенціал як сукупність соціокультурних та творчих характеристик особистості педагога, що виявляються у готовності вдосконалювати професійну діяльність та наявність внутрішніх механізмів, що забезпечать цю готовність [54].

Сучасний вчитель має володіти творчою здатністю генерувати нові ідеї та мати високий рівень культурно-естетичного розвитку, освіченість, компетентність, інтелектуальну глибину, широту мислення, різнобічність інтересів, толерантність та бажання працювати в команді.

Інноваційна педагогічна діяльність вчителя буде продуктивною лише у тому випадку, коли він повністю відмовиться від шаблонів та стереотипів мислення та буде здатний створювати нові цілі своєї професійної діяльності. Інноваційний потенціал закладу освіти залежить від наявної кількості інноваційних педагогів, у яких розвинуте інноваційне мислення, що проявляється новаторським духом сприймати щось нове як позитивне. Такі педагоги здатні розв'язувати нестандартні завдання та часто самі розробляють інноваційні методи та форми навчання [54].

Основними показниками психологічної готовності педагога до інноваційної діяльності визначають:

- усвідомлення потреби запровадження інноваційних технологій;
- інформованість про інноваційні технології;
- володіння практичними навичками освоєння інноваційних технологій;
- зорієнтованість на створення власних творчих та креативних завдань;
- готовність йти на ризики та до подолання труднощів у процесі впровадження інноваційних технологій [54].

О. Варгата, О. Кулешова, Л. Міхеєва зазначають, що психологічна готовність до інноваційної діяльності є психологічним станом педагога, що враховує внутрішню мотивацію, здатність до рефлексії на основі особистісного досвіду, наявність творчого потенціалу та високого рівня саморозвитку, цілеспрямовано та систематично оволодіває інноваційними технологіями та враховує сучасні педагогічні концепції для досягнення нових цілей та сприяє впровадженню інновацій у системі освіти [12].

І. Дичківська визначає, що для ефективною інноваційної діяльності важливим є наявність високого розвитку інноваційного потенціалу педагогів [25].

Здійснивши теоретичний аналіз наукових статей, визначено чинники, що сприяють розвитку інноваційного потенціалу педагогів, а саме:

- матеріальна база;
- рівень освіти, стаж роботи та вік педагогів;
- рівень професійної компетентності педагогів;
- можливості впровадження інновацій та контролю за процесом їх упровадження;
- готовність керівника та виконавців до інновацій.

Л. Тищук виділяє ряд чинників, що сприятимуть розвитку інноваційного потенціалу педагогів, саме:

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату та атмосфери взаємодовіри та взаємопідтримки, що має налаштування на роботу;
- підбір відповідного стилю управління, що сприятиме розвитку інноваційного потенціалу у педагогів;
- індивідуально-диференційований підхід до педагогів та врахування їх сильних сторін та особливостей їх ролі у педагогічному колективі;
- наявність матеріальних та моральних стимулів педагогів до інноваційної діяльності;
- співпраця та демократизація взаємовідносин, відкритість та ясність обов'язків, ролей, очікувань між суб'єктами інноваційної діяльності;
- підвищення рівня психолого-педагогічної культури між суб'єктами інноваційного процесу;
- оптимізація та забезпечення психолого-педагогічних умов для творчої активності педагога з урахуванням його індивідуально-особистіних характеристик [71].

Т. Туркот основними чинниками, що впливають на розвиток інноваційного потенціалу у педагогів визначає:

- здатність до активного творчого генерування ідей та гнучкість мислення;

- розвинутий культурно-естетичний рівень взаємодії;

- інтелектуальна освіченість педагогів та різносторонність інтересів;

- відкритість педагога, що полягає на принципах толерантності [72].

Н. Волкова серед основних чинників розвитку інноваційного потенціалу педагогів розглядає:

- творчу здатність генерувати новітні ідеї в системі освіти;

- вміння проектувати, моделювати та застосовувати новітні ідеї на власній практиці;

- розуміння цінностей та внутрішнє прагнення до змін у професійній діяльності;

- створення експериментальних систем для впровадження інноваційних технологій в освітній процес;

- високорозвинений рівень культури взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу;

- інтелектуальна освіченість та спрямованість інтересів педагога;

- відкритість педагога, що полягає у креативності та критичності мислення [17].

Врахування запропонованих чинників сприятиме розвитку інноваційного потенціалу у вчителів природничого циклу та забезпечить ефективні ресурси для впровадження інновацій в освітній процес.

Таким чином, сутність поняття «інноваційний потенціал» педагога розглядається як сукупність професійних якостей, що забезпечують його готовність до інноваційних змін, можливість вдосконалювати власну професійну діяльність та розвиток інноваційного мислення, що проявляється у гнучкості, креативності, критичності, самостійності, рішучості, пластичності та активності.

1.3 Особливості психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

Особливості психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності обумовлюється створенням ефективного інноваційного середовища та спрямованістю професійної діяльності педагогів на інноваційність. Передумови розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності мають відповідати таким принципам:

- неперервності та цілісності розвитку особистості вчителя;
- гармонізації педагогічної інноваційної діяльності;
- особистісна зорієнтованість інноваційної діяльності;
- професійно-практична спрямованість інноваційної діяльності;
- альтернативність та свобода вибору у процесі інноваційної діяльності;
- усвідомленість професійно-особистісного розвитку під час комунікативної взаємодії;
- творче самовираження та співпраця у процесі інноваційної діяльності [4].

Психологічна готовність до інноваційної діяльності передбачає: поінформованість вчителів природничого циклу про інноваційні технології, про методики їх впровадження, високу інноваційну культуру та особистісну переконаність у застосуванні обраних інноваційних технологій в освітній процес [4].

Психологічна готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію вчителя. За структурою психологічна готовність до інноваційної діяльності є складним інтегративним утворенням, що охоплює специфічні якості, властивості, знання та навички особистості. Психологічна готовність до інноваційної діяльності є важливим компонентом професійної готовності та є передумовою ефективною

діяльності вчителів природничого циклу, максимальної реалізації їх можливостей та розкриття інноваційного потенціалу.

Джерела психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності стосуються саме проблематики їх професійно-особистісного розвитку, професійної спрямованості та професійного самовизначення. В психологічній готовності до інноваційної діяльності особливо значущим є рівень не лише теоретичних знань, але й рівень практичної підготовки самого вчителя. Інноваційний вчитель має спрямовувати освітній процес та вибудовувати свою професійну діяльність таким чином, щоб і щоб кожен суб'єкт мав необмежені можливості для високоефективного розвитку. Саме це і визначає проблематику та зміст психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності. Дана проблема актуалізує необхідність створення такої системи освіти, яка зорієнтована на інноваційну діяльність та пошук нових підходів.

Психологічна готовність до інноваційної діяльності передбачає особливий тип мислення від вчителів, що орієнтоване на інноваційну діяльність та позитивне ставлення до інновацій. Основою такого ставлення визначають позитивну, емоційну, інтуїтивну налаштованість на сприйняття нового та впровадження їх у педагогічну інноваційну діяльність.

Психологічно підготовлений до інноваційної діяльності педагог має такі професійно-особистісні якості, як:

- усвідомлення смислу та цілей освітньої діяльності у контексті актуальних проблем сучасної школи;
- уміння осмислювати та відстоювати свою позицію;
- уміння по-новому формулювати цілі з певного предмету та оптимально досягати їх;
- уміння по-новому вибудовувати цілісну освітню програму та враховувати індивідуальний підхід, освітні стандарти та нові орієнтири;
- уміння співвідносити сучасну реальність з вимогами особистісно-орієнтованої освіти;

- уміння коригувати освітній процес за критеріями інноваційної діяльності;
- уміння бачити та розкривати індивідуальні здібності суб'єктів та навчати їх відповідно до особливостей інноваційної діяльності;
- уміння нестандартно організовувати освітній, використовуючи інноваційні технології;
- уміння впроваджувати інноваційні технології, форми і методи інноваційного навчання на основі особистого досвіду;
- уміння бути співтворцем та компетентним консультантом інноваційної діяльності;
- уміння застосовувати доступні форми рефлексії та самооцінки;
- уміння бачити, адекватно оцінювати та стимулювати самовираження суб'єктів інноваційної діяльності;
- уміння аналізувати зміни в розвитку особистісних якостей суб'єктів інноваційної діяльності;
- уміння усвідомлювати актуальність власних інноваційних пошуків та відкриттів [4].

Вчителі природничого циклу, які позитивно ставляться до інноваційної діяльності, мають змістовні знання про нові наукові підходи до навчання, володіють інноваційними технологіями та створюють власні інноваційні розробки.

Реалізація інноваційного потенціалу є найважливішим орієнтиром інноваційної діяльності педагогів. Психологічна готовність до інноваційної діяльності формується не сама по собі, а у процесі професійної педагогічної діяльності, акумулюючи все накопичене на попередньому етапі. У свою чергу, це означає, що кожен попередній рівень психологічної готовності до інноваційної діяльності є передумовою для формування нових досягнень її розвитку.

У педагогічній практиці інноваційна діяльність вчителя природничого циклу може забезпечуватися з урахуванням різних мотивів, а саме:

- підвищення ефективності освітнього процесу;
- намагання привернути до себе увагу та здобути визнання;
- намагання отримати статус інноваційного педагога [4].

Знання мотивів інноваційної діяльності є важливим компонентом їх психологічної готовності до цієї діяльності. Мотиви доцільно досліджувати на підставі аналізу сформульованих цілей власної інноваційної діяльності педагогом, його дій задля реалізації цих цілей, аналізу змін у його мотиваційній сфері, його самооцінки та ставлення до своєї професійної діяльності.

Психологічна готовність та інноваційна сприйнятливність до нововведень є важливою якістю сучасного вчителя, оскільки лише адекватна цілям інноваційної діяльності психологічна готовність забезпечить ефективну діяльність та саморозкриття його особистості. Психологічна готовність до інноваційної діяльності передбачає застосування інноваційних технологій в освітньому процесі та подолання професійних труднощів.

Використання інноваційних технологій передбачає поінформованість педагога про певні проблематики педагогічної інноватики в освітньому процесі та аналіз і вибір оптимальних способів розв'язання цих проблем відповідно до бачення самого педагога.

Розвитку психологічної готовності до інноваційної діяльності та творчого самовираження педагогів сприяють завдання, що спонукають їх до багатоваріантного розв'язання.

Особливостями розвитку психологічної готовності до інноваційної діяльності визначено:

- відсутність внутрішніх бар'єрів для творчого самовираження та налаштованості педагогів до творчого пошуку;
- організація активної роботи підсвідомості та своєчасне фіксування ідей їх;
- утримуватися від оцінювання, це сприятиме розширенню потоку творчих ідей та зосередженню над осмисленням проблеми;

- використання метафор та аналогій, відшукування нових асоціацій та можливостей творчого пошуку;
- розвиток уяви, фантазії та створення обстановки внутрішньої свободи;
- розвиток сприйнятливості та підвищення професійної сенситивності (чутливості);
- допомога та консультування тих, хто навчається [4].

Освітній процес, що здійснюється за таких умов, передбачає вільний обмін думками, ідеями, а також особистісну включеність усіх суб'єктів в інноваційну діяльність. Найефективнішими моделями такого навчання є організація творчого пошуку на основі вирішення конкретної проблеми за допомогою дискусій та дидактичної гри.

Педагогів, які займаються інноваційною діяльністю умовно можна поділити на три групи, а саме:

- педагоги-винахідники, які приходять до нових ідей в результаті власних пошуків;
- педагоги-модернізатори, які вдосконалюють та по-новому використовують певні елементи створених систем для позитивного результату;
- педагоги-майстри, які швидко сприймають та досконало використовують як традиційні підходи, так і новітні підходи та методи навчання [4].

Інноваційна педагогічна діяльність – це, в першу чергу, співтворчість, що передбачає відповідний інноваційний стиль діяльності.

Т. Скрябіна зазначає, що інноваційний стиль діяльності педагога – це певна система засобів і тактик, які фахівець накопичує через урахування стійких індивідуально-особистісних якостей, що забезпечують його вихід за певні межі традиційної діяльності шляхом використання різноманітних інновацій [63].

Провідним методом інноваційної педагогічної діяльності є експеримент – метод, що передбачає вивчення ефективності інноваційних форм та методів педагогічної діяльності [63].

Педагоги, які працюють в інноваційному режимі, мають вивчати передовий педагогічний досвід, особливо такий, як новаторський.

Головними особливостями психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності визначено:

- особистісно-зорієнтований підхід, що спрямований на розвиток особистості педагога;
- гуманістичний підхід, що спрямований на творчий, дослідно-експериментальний характер та на пошук нового в організації педагогічного процесу [63].

Психологічна готовність до інноваційної діяльності – це особливий психічний стан, що передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до інноваційної діяльності, володіння ефективними інноваційними технологіями навчання, здатність до творчості та рефлексії. Психологічна готовність до інноваційної діяльності є важливим компонентом професійної готовності педагогів та передумовою їх ефективної діяльності [63].

Особливості розвитку психологічної готовності до інноваційної діяльності передбачають наявність у педагогів таких характеристик, як:

- розвинена творча уява;
- стійка система знань, що розкривають суть, структуру та види інноваційної діяльності;
- уміння цілеспрямовано генерувати нові ідеї з використанням інтелектуальних механізмів;
- психолого-педагогічні знання про освоєння та впровадження інноваційних технологій;
- спеціальні методи, прийоми та засоби, використання яких дасть змогу активно включитися в інноваційну діяльність [63].

Психологічна готовність до інноваційної діяльності має реалізовуватися з урахуванням:

- педагогічного гуманізму;
- емпатійного розуміння;
- співпраці;
- діалогізмом;
- особистісної позиції.

Науковці виділяються такі структурні компоненти психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності. а саме:

- мотиваційний компонент усвідомлене та позитивне ставлення педагога до інноваційних технологій;
- когнітивний компонент сукупність знань про суть та специфіку інноваційних технологій;
- вольовий компонент здатність завершувати розпочату справу та долати труднощі, що виникають при застосуванні інновацій;
- креативний компонент здатність до оригінального розв'язання завдань;
- рефлексивний компонент пізнання та аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності) [13; 24].

Наукові підходи до означеної проблеми дозволили визначити бар'єри психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

На практиці бар'єри виникають за необхідності вийти за певні межі звичних способів розв'язання поставленого завдання або ж надати перевагу іншій точці зору. Часто бар'єри постають як внутрішні перепони, що заважають педагогу виконувати певну дію.

Особистісні бар'єри є соціально-психологічним утворенням, їх параметри змінюються у просторі та часі на різних етапах нововведення [24].

Психологічні бар'єри існують як:

- форма прояву у вигляді негативних психічних станів педагогів спричинених нововведенням;
- сукупність дій, суджень та емоційних переживань педагогів, у яких усвідомлено або ж не усвідомлено виражаються негативні психічні стани [24].

У інноваційному середовищі найчастіше проявляються організаційно-психологічні, соціально-психологічні та когнітивно-психологічні бар'єри. Часто ускладнюють інноваційну діяльність бар'єри творчості, що проявляються як:

- схильність до конформізму у процесі інноваційної діяльності;
- страх до критики чужих думок;
- невміння впроваджувати інноваційні технології;
- недостатня розвиненість критичного та креативного мислення;
- недостатня розвиненість творчого та інноваційного потенціалу;
- відсутність мотивації впроваджувати щось нове;
- особистісна тривожність, невпевненість та негативне самосприйняття [24].

Дослідження у сфері психології, свідчать, що колектив є найефективнішим інструментом соціально-психологічного впливу на особистість педагога. Колективна взаємодія сприяє розвитку комунікативних навичок, підвищенню рівня самооцінки, подоланню тривожності та агресивності, підсиленню мотивації та інноваційної поведінки. Важливо щоб в колективі була створена доброзичлива атмосфера, в якій би кожен учасник відчував психологічний захист. Розвиток особистості педагога в таких умовах відбувається за рахунок зниження бар'єрів психологічного захисту.

З метою вивчення бар'єрів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності було проведено анкетування у якому взяло участь 30 вчителів.

Результати анкетування подані на рисунку 1.1.

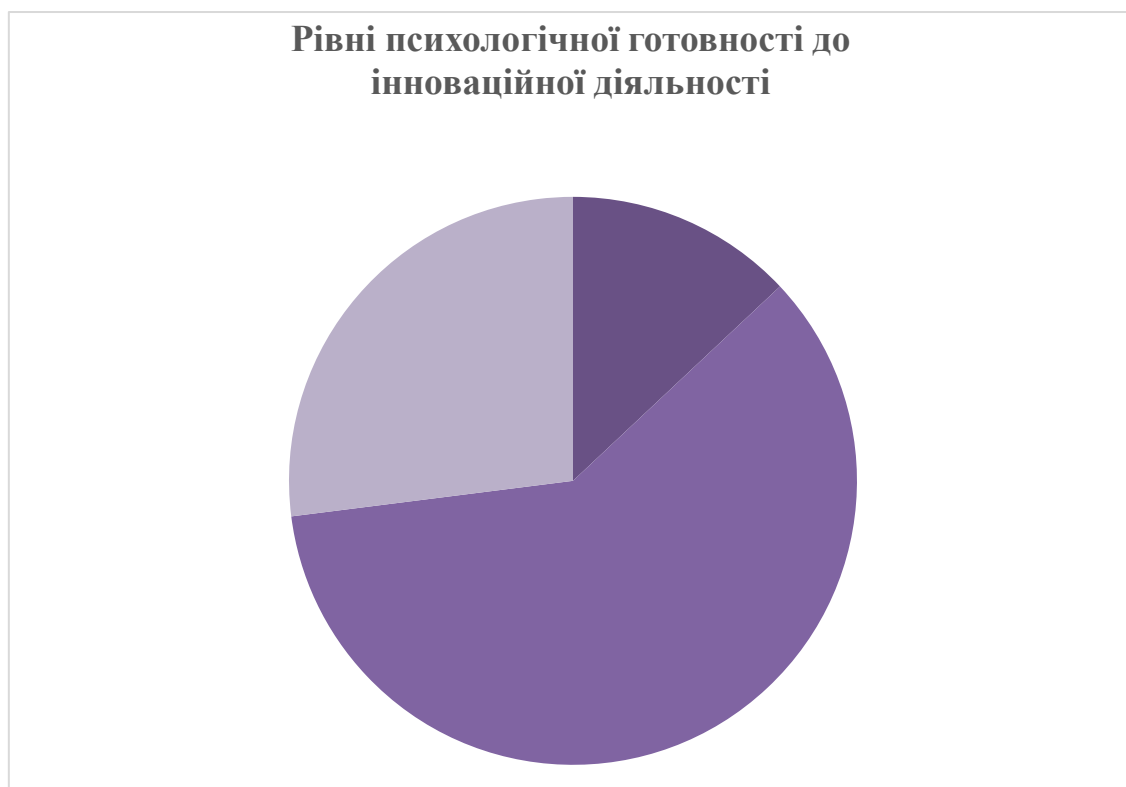

Рисунок 1.1 – Рівні психологічної готовності до інноваційної діяльності

За результатами дослідження визначено такі показники:

- високий рівень психологічної готовності до інноваційної діяльності виявлено у 13.3 % респондентів, такі педагоги характеризуються високим рівнем психологічної готовності до інноваційної діяльності та не відчують труднощів у впровадженні інноваційних технологій;

- середній рівень психологічної готовності до інноваційної діяльності виявлено у 60.0 % опитуваних, такі педагоги характеризуються середнім рівнем психологічної готовності до інноваційної діяльності та зустрічаються з певними труднощами у впровадженні інноваційних технологій;

- низький рівень психологічної готовності до інноваційної діяльності у впровадженні інноваційних технологій констатовано у 26.7 % досліджуваних, такі педагоги характеризуються нестійкою системою психологічної готовності до інноваційної діяльності та надають перевагу традиційним формам навчання.

З огляду на результати анкетування розвиток психологічної готовності особистості до впровадження інноваційних технологій є неможливим без ефективної інноваційної діяльності самого педагога.

Вивчення означеної проблеми дозволило визначити фактори, що позитивно впливають на розвиток психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності, а саме:

- саморефлексія, тобто самопізнання та самовизначення власних дій і станів, ролі та місця в інноваційній діяльності;
- саморозвиток в процесі активного впливу на зовнішній та внутрішній світ;
- самоактуалізації як фактор безперервного прагнення особистості до виявлення та розвитку власних потенційних можливостей;
- самовдосконалення та саморозвиток позитивних якостей особистості;
- самоосвіта та самовдосконалення умінь та навичок з метою досягнення бажаного рівня професіоналізму [24].

У ході дослідження було проведено анкетування з метою з'ясування бар'єрів до психологічної готовності до інноваційної діяльності. Бар'єрами, що гальмують розвиток психологічної готовності до інноваційної діяльності визначено: пасивність та невмотивованість, особистісну тривожність та агресивність, низький рівень самооцінки та негативне сприйняття інновацій, відсутня підтримка з боку керівництва та колег, стан власного здоров'я, авторитарний стиль з боку керівництва та придушення ініціативи, небажання та незацікавленість застосовувати інноваційні технології.

Результати моніторингових досліджень дали змогу проаналізувати реальну модель освітнього процесу; з'ясувати особливості психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності; визначити рівень психологічної готовності педагогів до інноваційної діяльності та виявити бар'єри щодо впровадження інноваційних технологій.

Висновки до розділу

Здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до означеної проблеми та визначено психологічну готовність до інноваційної діяльності як інтегральне, динамічне, багатокomпонентне, цілісне особистісне утворення, що характеризується специфічним поєднанням наявності знань та вмінь педагогів до інноваційної діяльності; високим рівнем розвитку емоційної та мотиваційної сфери; розвитком критичного та креативного мислення; розвитком творчого потенціалу та рефлексивності; володінням методами саморегуляції та прийомами самоаналізу; володінням інноваційними технологіями та техніками комунікативної взаємодії; володінням нестандартними прийомами до розв'язання професійних завдань; прагненням до саморозвитку, самоактуалізації та професійного зростання [12].

Систематизовано сутність поняття інноваційний потенціал як важливу умову психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та визначено його як спроможність особистості до змін у різних аспектах діяльності, що характеризується ефективним поєднанням наявних можливостей ресурсів, які є необхідними у досягненні конкретних цілей та готовність до усіх наслідків, що можуть з'явитися у результаті впровадження інновацій.

Визначено особливості та бар'єри психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності. Бар'єрами, що гальмують розвиток психологічної готовності вчителів до інноваційної діяльності визначено: пасивність та невмотивованість, особистісну тривожність та агресивність, низький рівень самооцінки та негативне сприйняття інновацій, відсутня підтримка з боку керівництва та колег, стан власного здоров'я, авторитарний стиль з боку керівництва та придушення ініціативи, небажання та незацікавленість застосовувати інноваційні технології.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

На основі контент-аналізу наукових підходів до означеної проблеми щодо психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності розглянуто декілька підходів до структурних компонентів психологічної готовності до інноваційної діяльності, проаналізовано модель розвитку готовності молодих вчителів до інноваційної діяльності, охарактеризовано критерії та показники психологічної готовності до інноваційної діяльності.

Н. Плахотнюк на основі теоретичного аналізу наукової літератури визначила основні структурні компоненти готовності до інноваційної діяльності такі, як: мотиваційний, когнітивний, операційний та оцінювально-рефлексивний [57].

В. Староста та О. Гошко внаслідок проведеного аналізу літературних джерел та педагогічної практики виокремили такі компоненти готовності педагогів до інноваційної діяльності, як:

- мотиваційний компонент (характеризується мотивами здійснення інноваційної діяльності, позитивним ставленням та пізнавальним інтересом до інновацій у професійній діяльності педагога, прагненням до активної участі у створенні, запровадженні й поширенні педагогічних новацій);

- когнітивний компонент (характеризується сформованістю психолого-педагогічних знань у галузі освіти та теоретико-методичними засадами сучасних інноваційних технологій навчання);

- процесуальний компонент (характеризується наявністю умінь та навичок до інноваційної діяльності, реалізацією інноваційної діяльності в педагогічній діяльності);

- рефлексивний компонент (характеризується такими рефлексивними процесами, як саморозуміння та розуміння іншого, самооцінювання та оцінювання іншого, самоінтерпретація та інтерпретація іншого) [67].

О. Сорокіна та А. Скуріхіна на основі аналізу теоретико-методичних матеріалів розробил модель компетенцій вчителя-інноватора, що включає в себе такі компоненти, як: мотиваційний, когнітивно-операційний, лідерський, педагогічна креативність та соціальна активність [65].

Мотиваційний компонент моделі виражає спонукання педагога до впровадження інноваційних технологій у власну педагогічну діяльність.

Критеріями розвитку мотивації до інноваційної діяльності визначено:

- потреба в реалізації проекту, як способу інноваційної діяльності.;
- пізнавальний інтерес до інновацій та прагнення до їх створення;
- сформованість цілей власної інноваційної діяльності;
- сприйнятливність до інновацій [65].

Когнітивно-операційний компонент моделі включає в себе:

- знання та навички, що є необхідними для вчителя як інноватора;
- загальні знання про тенденції сучасного світу та вміння використовувати цю інформацію саме в контексті освіти;

- професійні компетенції: знання про суть інновацій і їх специфіку та особливості педагогічного проектування, вміння конструювати проекти, прогнозуючи результати проектування, їх позитивні та можливі негативні сторони;

- інтеграція та трансформація власного та чужого педагогічного досвіду в процесі педагогічної діяльності [65].

Лідерський компонент моделі включає в себе описані сучасними дослідниками ключові компетенції педагога-лідера, а саме:

- орієнтація на результат - компетенція, що забезпечує впровадження нових ідей та технологій у навчання;

- аналітичне (критичне) мислення - здатність об'єктивно сприймати, вивчати та викладати інформацію, що передбачає її узагальнення з різних джерел, врахування деталей і тенденцій, визначення проблем, їхньої важливості та причинно-наслідкових зв'язків;

- управління людськими ресурсами - спроможність дотримуватися стратегічного підходу до керування людськими ресурсами, мотивування інноваційної діяльності, здатність заохочувати командну роботу та співпрацю;

- ефективна комунікація - здатність до ефективного обміну інформацією, вміння чітко формулювати свою точку зору, враховуючи потреби учасників з використанням різних способів комунікації та спроможність дослухатися до інших забезпечуючи зворотній зв'язок;

- готовність до ризику - якість, що є важливою для лідерів-новаторів, адже будь-яка інновація містить в собі певний ризик;

- здатність пристосовуватися до змін - важлива характеристика вчителя, оскільки динамічність є однією з ключових характеристик особистості педагога [65].

Педагогічна креативність моделі передбачає здатність до творчого пошуку та нестандартного розв'язання поставлених задач. До параметрів педагогічної креативності відносять:

- відкритість до всього нового;
- здатність швидко переключатися з однієї ідеї на іншу;
- пошук нових форм, методів, засобів інноваційної діяльності [65].
- здатність займати позиції ментора і коуча, тренера і фасилітатора та змінювати ролі відповідно до вимог ситуації;
- здатність ставитися до інноваційної діяльності не до як готових в практиці форм, а як до перетворення в нових складних змінах;
- здатність до наукової рефлексії;

- . готовність змінюватися та відмовлятися від стереотипів і знаходити оригінальні рішення складних проблем.

Соціальна активність компонент моделі, що забезпечує прояв та поширення усіх перелічених вище компонентів в освітньому середовищі. Компонент соціальної активності у даному аспекті поєднує два фактори:

- власне соціальну активність як засіб комунікації вчителя із суб'єктами освітнього процесу, використання соціальних мереж для привернення уваги та зацікавлення до предмету, а також як засіб поширення інноваційних ідей серед колег;

- діяльність вчителя, тобто його поведінка в колективі та вміння налагодити взаємини з колегами [65].

О. Варгата основними критеріями психологічної готовності фахівців соціономічного профілю до інноваційної діяльності визначила:

- мотиваційно-інноваційної критерій психологічної готовності до інноваційної діяльності;

- когнітивно-інноваційної критерій психологічної готовності до інноваційної діяльності;

- операційно-інноваційної критерій психологічної готовності до інноваційної діяльності;

- креативно-інноваційної критерій психологічної готовності до інноваційної діяльності;

- рефлексивно-інноваційної критерій психологічної готовності до інноваційної діяльності [13].

Дослідниця вважає, що ефективність до інноваційної професійної діяльності визначається відповідним рівнем сформованості психологічної готовності фахівців соціономічного профілю до названих критеріїв. Розглянемо структуру кожного критерію з позиції авторки.

Мотиваційно-інноваційний критерій психологічної готовності характеризується:

- рівнем сформованості мотивації до інноваційної діяльності;

- рівнем позитивного сприйняття інновацій;
- потребою у створенні інновацій;
- прагненням до самовдосконалення та саморозвитку в інноваційній діяльності.

Показниками мотиваційно-інноваційного критерію визначено:

- усвідомлене та ціннісне ставлення до інноваційної діяльності ;
- пізнавальний інтерес до інноваційних технологій та їх застосування;
- потреба у створенні та втіленні новацій у власну інноваційну діяльність;
- потреба у саморозвитку та самовдосконаленні в інноваційній діяльності;
- прагнення до успіху в інноваційній діяльності [13].

Когнітивно-інноваційний критерій психологічної готовності характеризується:

- рівнем оволодіння основними поняттями у сфері дослідження інноватики;
- рівнем оволодіння специфікою та особливостями інноваційної діяльності;
- рівнем оволодіння знаннями напрямів та етапів створення інновації;
- рівнем оволодіння проектування інноваційного середовища;
- рівнем оволодіння фаховими інноваційними технологіями у професійній діяльності.

Показниками когнітивно-інноваційного критерію визначено:

- знання основних понять та структури інноватики;
- знання інноваційних процесів у системі освіти;
- знання суттєвих ознак освітніх інновацій, їх видів, механізмів інноваційного розвитку освіти;

- знання структурних компонентів психологічної готовності до інноваційної діяльності;
- знання фахових інноваційних технологій у професійній діяльності;
- знання особливостей творчої діяльності, що спрямована на розвиток інноваційної особистості [13].

Операційно-інноваційний критерій психологічної готовності характеризується:

- рівнем умінь педагогів використовувати способи вирішення діагностичних, інформаційних, прогностичних, проєктивних, конструктивних, комунікативних, рефлексивних завдань.

Показниками операційно-інноваційного критерію визначено:

- діагностичні уміння: визначати проблеми в інноваційній діяльності, виявляти бар'єри, що спричинили їх виникнення та діагностувати рівень розвитку психологічної готовності до інноваційної діяльності;
- інформаційні уміння: здійснювати пошук інформації, фіксувати та обробляти її, формулювати та описувати проблему;
- прогностичні уміння: формулювати цілі та завдання щодо застосування інновацій та прогнозувати труднощі й засоби досягнення цілей, можливі позитивні та негативні сторони реалізації інновацій;
- проєктувальні уміння: генерувати нові ідеї для досягнення вирішення завдань;
- здійснювати теоретично обґрунтоване оцінювання інновацій;
- конструктивні: розробляти навчально-методичні комплекси з метою розвитку креативних здібностей та якостей особистості;
- організаційні уміння: ефективно застосовувати інноваційні технології та методи на практиці;
- комунікативні уміння: ефективно взаємодіяти з учасниками інноваційної діяльності;

- рефлексивні уміння: аналізувати одержані результати застосування інновацій та визначати рівень своєї психологічної готовності до інноваційної діяльності [13].

Креативно-інноваційний критерій психологічної готовності характеризується рівнем розвитку креативно-інноваційного потенціалу та розвитком творчих та особистісних якостей.

Показниками креативно-інноваційного критерію визначено:

- здатність виділяти та формулювати нові проблеми в інноваційній діяльності;
- здатність генерувати оригінальні ідеї у вирішенні проблем;
- здатність до критичного та дивергентного мислення;
- здатність використовувати методи та прийоми розвитку творчого мислення в інноваційній діяльності;
- здатність позитивно сприймати нововведення та зміни;
- здатність до саморозвитку особистісних якостей [13].

Рефлексивно-інноваційний критерій психологічної готовності характеризується:

- здатністю до саморозуміння та розуміння іншого;
- здатністю до самооцінювання та оцінювання іншого;
- здатністю до самоінтерпретації та інтерпретації іншого;
- здатністю порівнювати результати власної діяльності та виявляти недоліки;
- здатністю адекватно оцінювати власну діяльність;
- здатністю планувати подальші дії відповідно до одержаних результатів [13].

У ході дослідження дослідницею виокремлено критерії та показники психологічної готовності фахівців до інноваційної діяльності. Визначальним критерієм на думку авторки є креативно-інноваційний, що включає в себе високий рівень розвитку творчого потенціалу та визначається, як особлива здатність до саморозвитку [13].

2.2. Методика дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

Програма дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності включала в себе три етапи: підготовчий, діагностичний та узагальнюючий.

1. Підготовчий етап передбачав вивчення та узагальнення наукових підходів проблеми психологічної готовності до інноваційної діяльності та визначення структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

2. Діагностичний етап передбачає підбір психологічного супроводу з метою вивчення структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

3. Узагальнюючий етап передбачав формулювання висновків та розробку технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Методика дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності опиралася на процедуру виміру:

- суб'єктивний підхід, що передбачав здійснення діагностики на основі певних відомостей, що повідомляють про себе досліджувані в опитувальниках та тестах за умови їхньої згоди;

- об'єктивний підхід, що передбачав здійснення діагностики на основі оцінки результативності виконання методик, опитувальників та тестових завдань;

- проєктивний підхід, що передбачав діагностику, що здійснюється на основі аналізу особливостей інтерпретації психодіагностичного матеріалу.

Дослідження проводилося на базі Ліцею № 2 Хмельницької міської ради. Вибірку склали 30 вчителів.

Визначаючи структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності будемо опиратися на дослідження О. Варгатої, яка запропонувала інтерпретацію структурних компонентів за певними критеріями:

- мотиваційно-інноваційний компонент;
- когнітивно-інноваційний компонент;
- креативно-інноваційний компонент;
- операційно-інноваційний компонент;
- рефлексивно-інноваційний компонент [13].

З метою вивчення структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності були використані такі методики:

- методика «Оцінка мотивації досягнення мети (Т. Елерс);
- методика «Вивчення показників когнітивного стилю мислення» (Г. Соломіна);
- опитувальник «Просування організаційної зміни» (Н. Форстера);
- опитувальник «Інноваційний потенціал педагога» (О. Варгата);
- методика «Самооцінка рефлексивних умінь» (Л. Маскалева);
- методика «Самооцінка готовності до інноваційної діяльності» (Є. Єгорова та ін.)

Мотиваційно-інноваційний компонент психологічної готовності характеризується:

- рівнем сформованості мотивації до інноваційної діяльності;
- рівнем позитивного сприйняття інновацій;
- потребою у створенні інновацій;
- прагненням до самовдосконалення та саморозвитку в інноваційній діяльності [13].

Для дослідження мотиваційно-інноваційного компонента психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності використано методика «Оцінка мотивації досягнення мети» (Т. Елерс). Обрана методика вміщує низку тверджень, що розкривають певні ознаки поведінки вчителів у процесі виконання ними різного виду завдань, їх мотивів при досягненні кінцевих результатів. Використання зазначеної методики дозволить визначити наскільки у вчителів проявляється впевненість у своїх силах для втілення власних задумів; наскільки вчителі витримано та активно працюватимуть з метою отримання ефективного результату; які засоби для досягнення мети вони можуть використати; які здібності визначають успішність результату діяльності. Дана методика дозволить виокреслити конкретні мотиви, що є дієвими, адже саме вони викликають мотивацію та інтерес до виконання поставленого завдання колегіально і сприяють емоційному комфорту роботи в команді.

Використання даної методики дозволить визначити такі аспекти:

- наскільки проявляється впевненість у кожного учасника команди в своїх можливостях;
- наскільки виражається творча активність кожного учасника під час командної роботи;
- за допомогою яких саме способів можливо досягнути спільної мети;
- які саме якості визначають ефективність командної діяльності.

Респондентам пропонується розглянути кожне твердження та оцінити відповідність його відчуттям досліджуваного. У ході опитування необхідно поставити знак «+», якщо ви згодні з даним твердженням та знак «-», якщо ви не згодні з даним твердженням.

Результати опитувальника відображені на рисунку 2.1.

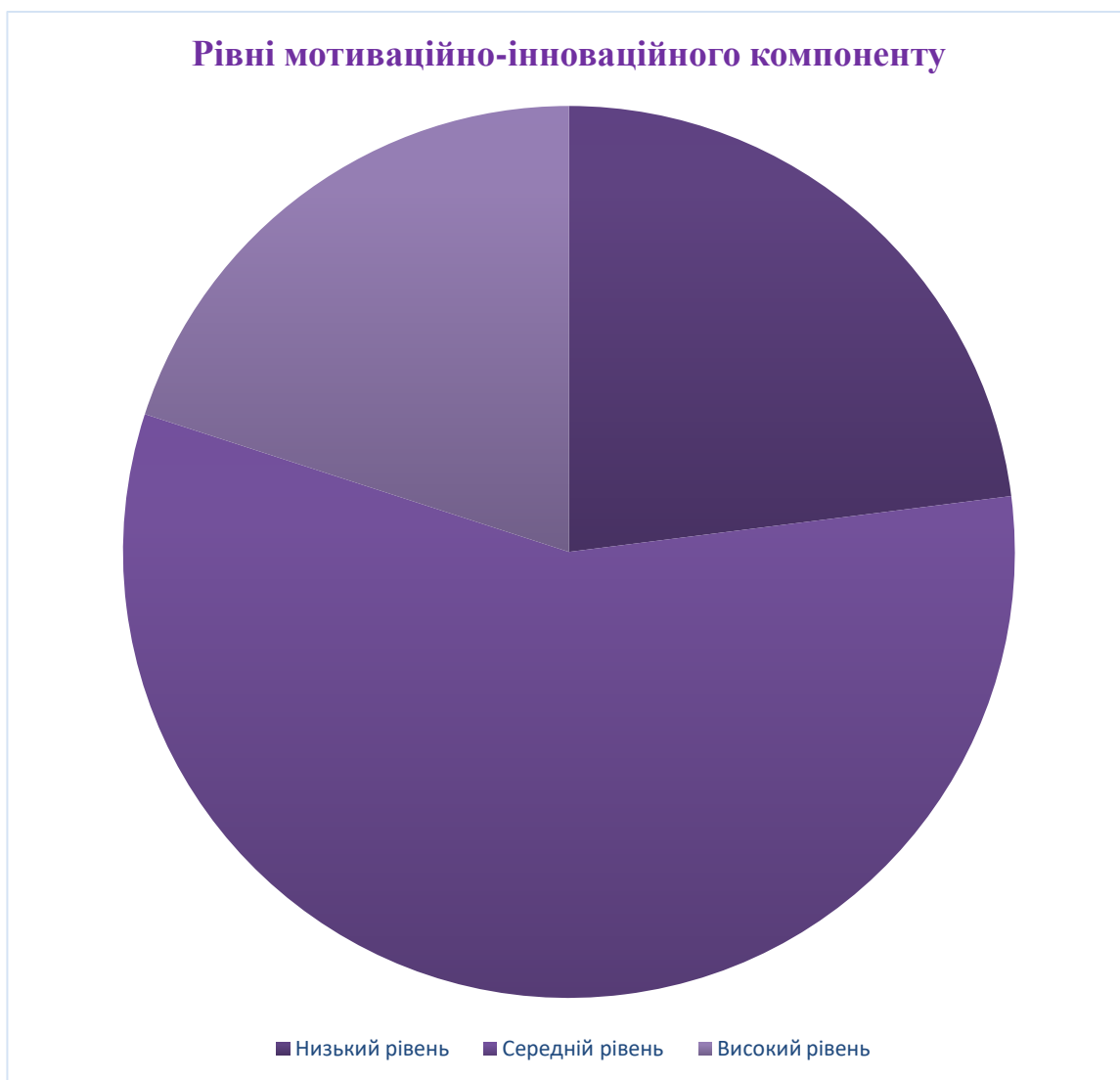

Рисунок 2.1 – Рівні мотиваційно-інноваційного компоненту

За результатами методики визначенні такі рівні:

- низький рівень прояву мотивації до успіху – 23.3%;
- середній рівень прояву мотивації до успіху – 56.7%;
- високий рівень прояву мотивації до успіху – 20.0%.

За результатами методики переважає середній рівень прояву мотивації до успіху (56.7%), що характеризуються середніми показниками самомотивації педагогів, активізації їх можливостей та подоланням внутрішніх і зовнішніх бар'єрів при виконанні спільних завдань.

Когнітивно-інноваційний компонент психологічної готовності характеризується:

- рівнем оволодіння основними поняттями у сфері дослідження інноватики;
- рівнем оволодіння специфікою та особливостями інноваційної діяльності;
- рівнем оволодіння знаннями напрямів та етапів створення інновації;
- рівнем оволодіння проектування інноваційного середовища;
- рівнем оволодіння фаховими інноваційними технологіями у професійній діяльності [13].

Для дослідження інтелектуально-когнітивного компонента психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності використано методика «Вивчення показників когнітивного стилю мислення» (Г. Соломіна). Метою методики є оцінка когнітивного стилю мислення вчителів природничого циклу. Обрана методика спрямована на дослідження когнітивного стилю мислення вчителів природничого циклу. Вчителям пропонується обрати відповідну характеристику у твердженнях та оцінити балами від 0-6.

Когнітивний стиль мислення вчителів природничого циклу визначається такими показниками:

- умінням приймати самостійне рішення та брати на себе відповідальність;
- уміння знаходити альтернативи для ефективного прийняття рішення;
- уміння знаходити підходи для вирішення завдань у різних ситуаціях;
- уміння багатоваріативно оцінювати явища або особистість;
- здатність сприймати нестандартні факти;
- уміння оперативно оцінювати ситуацію;
- уміння критично та креативно мислити;
- здатність запам'ятовувати специфічні деталі.

Результати методики відображені на рисунку 2.2.

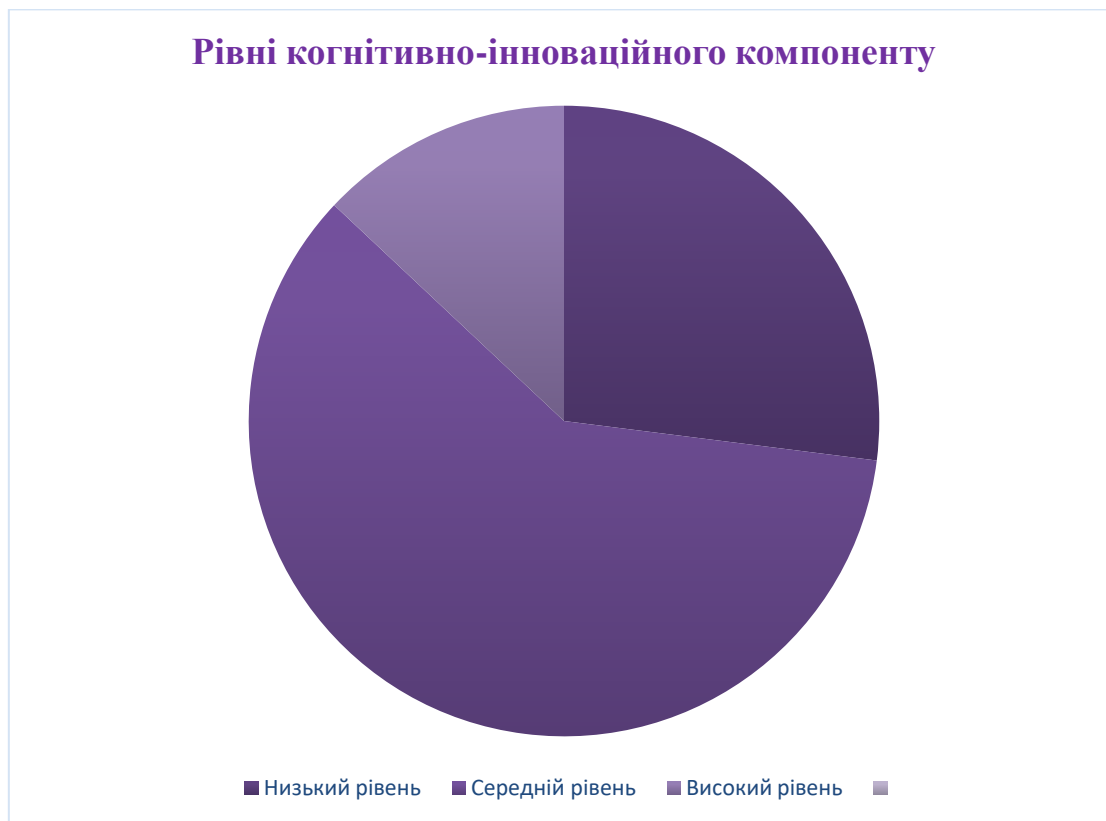

Рисунок 2.2 – Рівні когнітивно-інноваційного компоненту

За результатами методики визначенні такі рівні:

- низький рівень когнітивного стилю мислення вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності (26.7%), такі педагоги характеризуються низькою здатністю приймати самостійні рішення та зважувати всі альтернативи;

- середній рівень когнітивного стилю мислення вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності (60.0%), такі педагоги характеризуються середніми вміннями приймати самостійні рішення та зважувати всі альтернативи;

- високий рівень когнітивного стилю мислення вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності (13.3%), такі педагоги здатні оперативно приймати самостійні рішення при цьому вони зважують всі альтернативи для ефективного прийняття рішення та характеризуються високим рівнем сприйнятливості, оцінки ситуації та високим проявом свободи мислення.

Операційно-інноваційний компонент психологічної готовності характеризується: рівнем умінь педагогів використовувати способи вирішення діагностичних, інформаційних, прогностичних, проєктивних, конструктивних, комунікативних, рефлексивних завдань.

Для дослідження операційно-інноваційного компоненту психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності використано опитувальник «Просування організаційної зміни» (Н. Форстера). Даний опитувальник дозволить визначати уміння педагогів вводити зміни, розуміння опору змінам та навички використання стратегій упродовж часу змін. Опитувальник складається із шістнадцяти запитань, що стосуються умінь вводити зміни, розуміння опору змінам та навичок використання стратегій упродовж часу змін [80].

Результати опитувальника подані на рисунку 2.3.

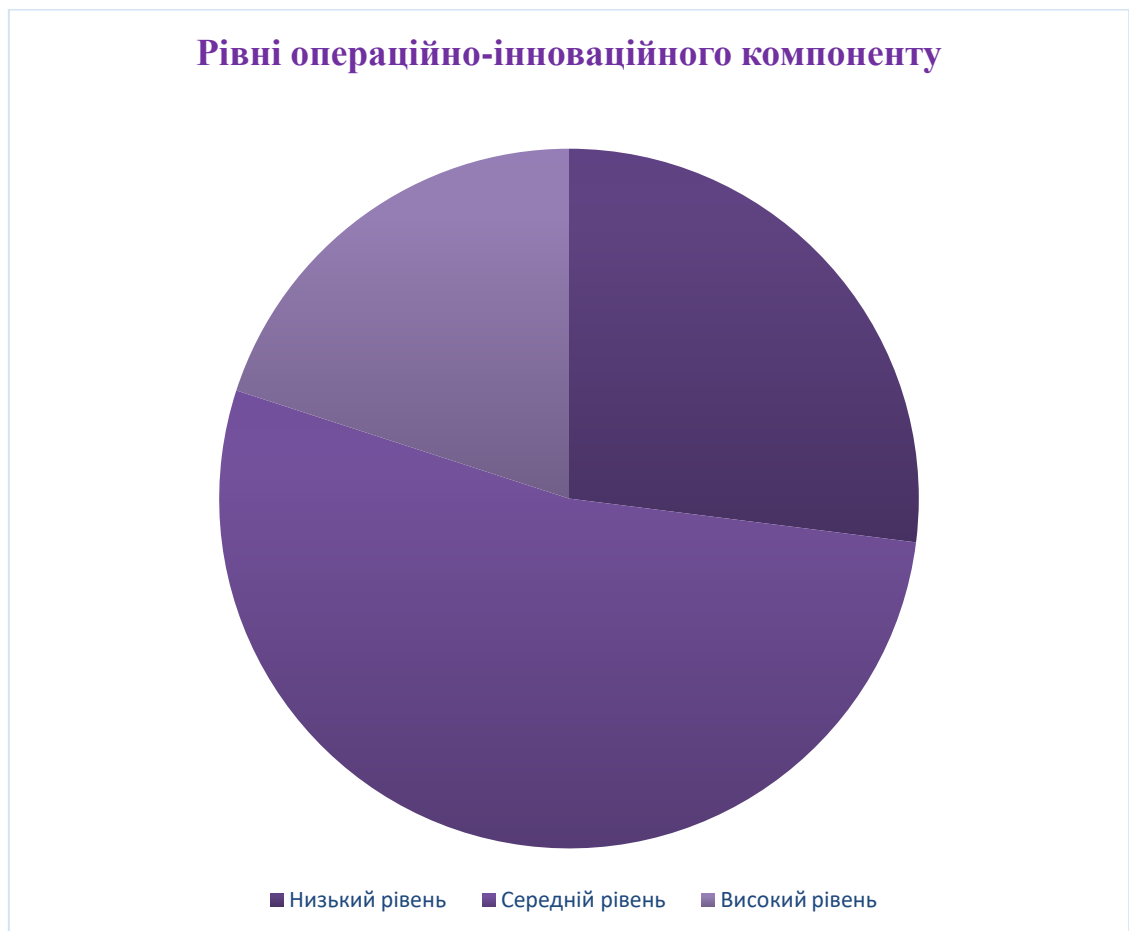

Рисунок 2.3 – Рівні операційно-інноваційного компоненту

За результатами методики визначенні такі рівні:

- низький рівень просування організаційної зміни – 26.7%;
- середній рівень просування організаційної зміни – 53.3%;
- високий рівень просування організаційної зміни – 20.0%.

Креативно-інноваційний компонент психологічної готовності характеризується: рівнем розвитку креативно-інноваційного потенціалу та розвитком творчих та особистісних якостей [13].

Для дослідження креативно-інноваційного компоненту психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності використано опитувальник «Інноваційний потенціал педагога» (О. Варгата). Метаю опитувальника є визначення рівня інноваційного потенціалу вчителів. Опитувальник містить 24 твердження. Досліджуваним необхідно уважно прочитати кожне твердження та відповідно до того чи погоджуються вони із твердженням поставити «+» у стовпчиках «так», «ні», «частково».

Результати опитувальника подані на рисунку 2.4.

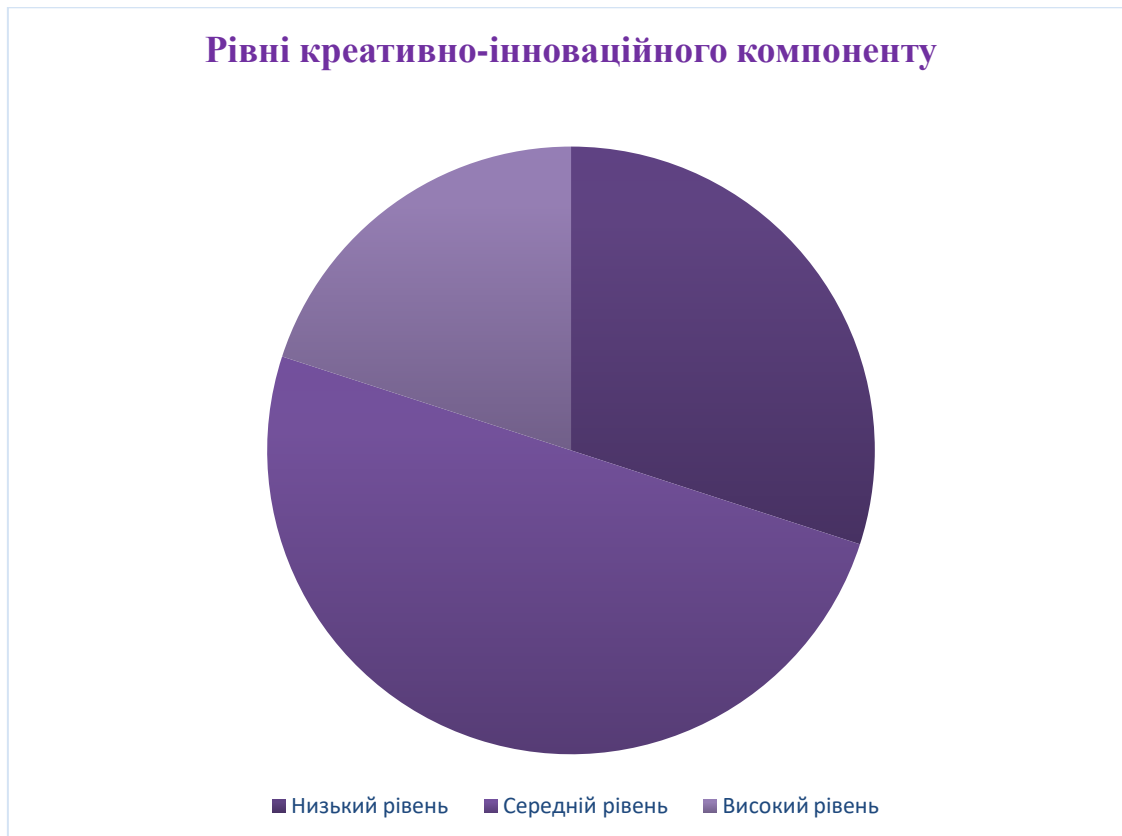

Рисунок 2.4 – Рівні креативно-інноваційного компоненту

За результатами визначено такі показники:

- високий рівень інноваційного потенціалу вчителів природничого циклу – 20.0%;
- середній рівень інноваційного потенціалу вчителів природничого циклу – 50.0%;
- низький рівень інноваційного потенціалу вчителів природничого циклу – 30.0%.

За результатами дослідження визначено перевагу середнього (50.0%) та низького (30.0%) рівнів інноваційного потенціалу, що у подальшому передбачає розробку технології та психолого-педагогічного супроводу щодо розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

Рефлексивно-інноваційний компонент психологічної готовності характеризується: здатністю до саморозуміння та розуміння іншого; здатністю до самооцінювання та оцінювання іншого; здатністю до самоінтерпретації та інтерпретації іншого; здатністю порівнювати результати власної діяльності та виявляти недоліки; здатністю адекватно оцінювати власну діяльність; здатністю планувати подальші дії відповідно до одержаних результатів [13].

Для дослідження рефлексивно-інноваційного компоненту психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності використано методику «Самооцінка рефлексивних умінь» (Л. Маскалева). Дана методика дозволить визначити сформованість у педагогів кожних рефлексивних умінь та загальну їх сформованість у цілому, що допоможе визначати рівень рефлексивної компетентності педагогів у цілому за кожним показником. Опитувальник включає 12 рефлексивних умінь. Досліджуваним пропонується визначити їх міру особистої сформованості від 0-10 балів [47].

Результати методики подані на рисунку 2.4.

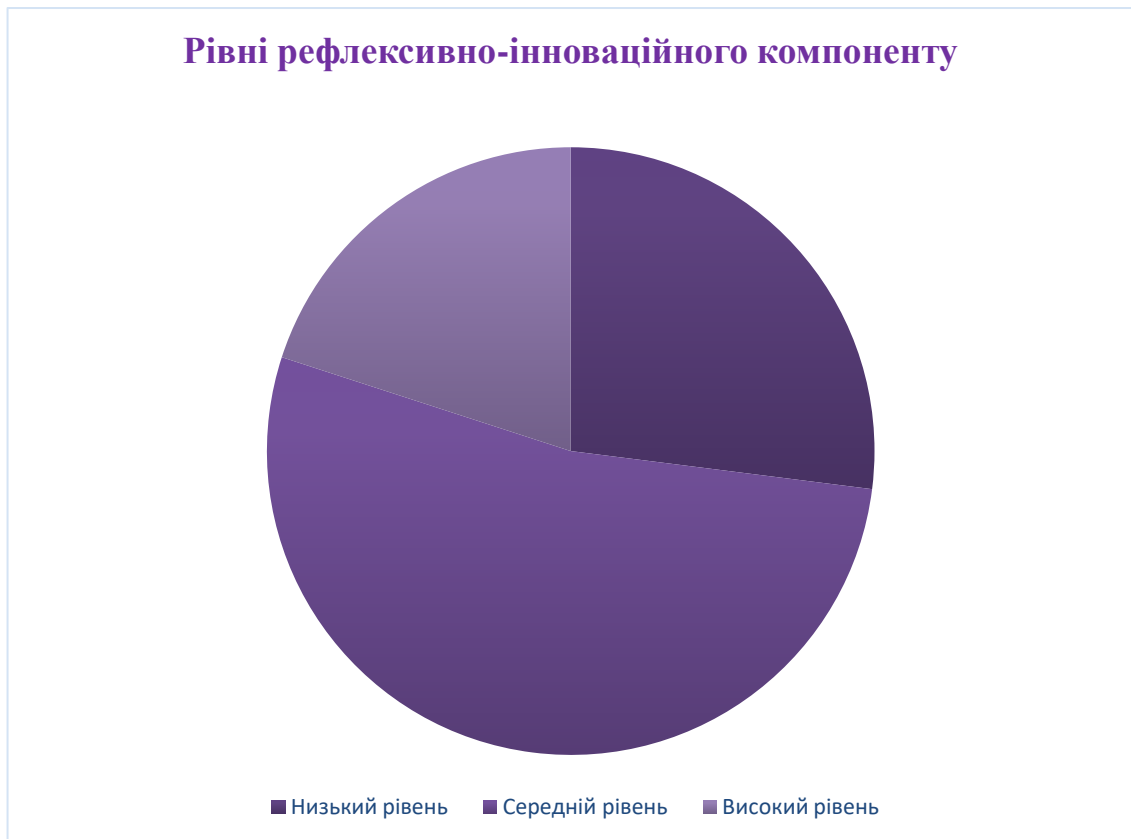

Рисунок 2.5 – Рівні рефлексивно-інноваційного компоненту

За результатами методики визначенні такі рівні:

- низький рівень рефлексивних умінь – 26.7%;
- середній рівень рефлексивних умінь – 53.3%;
- високий рівень рефлексивних умінь – 20.0%.

Результати дослідження за допомогою метода ранжування дозволили визначити у вчителів середній рівень сформованості рефлексивних умінь, що становить – 53.3%.

Для комплексного дослідження психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності використано методику «Самооцінка готовності до інноваційної діяльності» (Є. Єгорова та ін.) [33].

Дана методика визначається такими показниками:

- активність та порядність;
- відповідальність та цілеспрямованість;
- здатність до комунікативної взаємодії;
- гуманізм та гнучкість поведінки;

- загальний рівень культури та професійна зацікавленість;
- особистісна зрілість та психологічна витримка;
- здатність до адекватної самооцінки та самокритичність;
- здатність до створення нового та прагнення до самовдосконалення;
- самостійність та самоконтроль.

Діагностика показників психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності в умовах швидких змін визначається за співвідношенням рівнів окремих критеріїв готовності. Результати методики подані на рисунку 2.6.

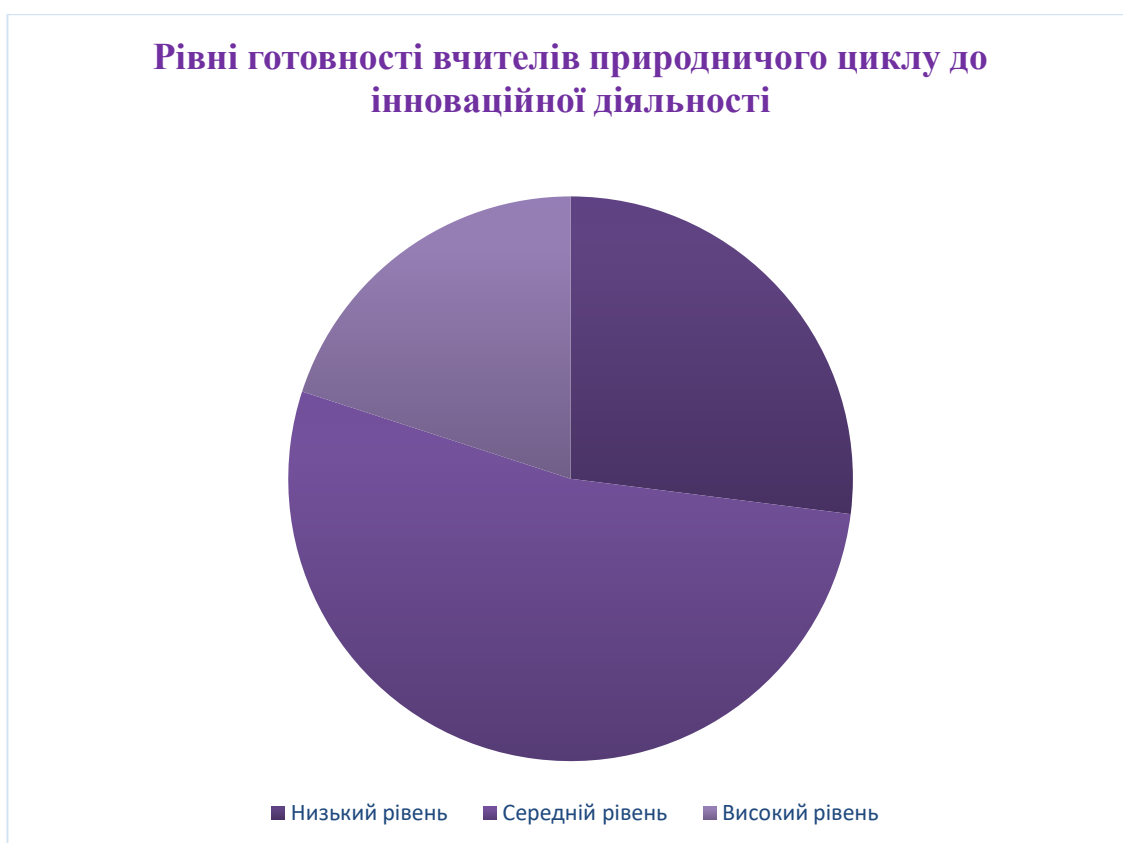

Рисунок 2.6 – Рівні готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

За результатами методики визначенні такі рівні:

- низький рівень рефлексивних умінь – 26.7%;
- середній рівень рефлексивних умінь – 53.3%;
- високий рівень рефлексивних умінь – 20.0%.

2.3 Технологія розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності

Теоретичний аналіз наукових підходів з даної проблематики дозволив визначити, що психологічна готовність до інноваційної діяльності є психічним станом особистості, що передбачає у педагога наявність позитивного ставлення до інноваційної діяльності, володіння ним ефективними засобами досягнення цілей та здатності до творчості.

Психологічна готовність вчителів природничого циклу є передумовою їх ефективної інноваційної діяльності, що розкриває максимальну реалізацію їх можливостей та інноваційного потенціалу. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що вчитель усвідомлює важливість впровадження інновацій не лише на професійному, але й на особистісному рівні.

Формування психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності передбачає зміни їх традиційного мислення на інноваційне мислення. Важливо зазначити, що часто на практиці досвідчений вчитель відзначається помітною стійкістю традиційного мислення. Тому важливо розробляти систему психолого-педагогічних заходів, щодо подолання стереотипного мислення у педагогів та його корекції, що стане передумовою для розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Під технологією розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності будемо розуміти цілісну систему психолого-педагогічних заходів, що спрямовані на психологічну допомогу вчителям у подоланні стереотипного мислення, розвитку особистісно-професійних якостей, що сприятимуть їх психологічній готовності до інноваційної діяльності та творчій самореалізації [78].

В основу технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності покладено особистісно-орієнтований підхід.

Особистісно-орієнтований підхід забезпечить комфортні, безконфліктні та безпечні умови розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності реалізуючи їх інноваційний потенціал. Саме особистісно-орієнтований підхід є метою освітньої системи та виявляється в освоєнні індивідуальних програм відповідно до можливостей та потреб вчителів. Основною особистісно-орієнтованого підходу є розробка технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.

Метою даної технології є розвиток психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та до оволодіння ними інноваційними технологіями.

Основними завданнями технології психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності визначено:

- сприяння професійному саморозвитку вчителів природничого циклу та їх адаптації до інноваційної діяльності;
- формування психологічної готовності вчителів природничого циклу до застосування інноваційних технологій у педагогічній діяльності;
- формування вчителів природничого циклу інноваційного мислення та інноваційного потенціалу, що є умовами розвитку їх психологічної готовності до інноваційної діяльності;
- формування інноваційної компетентності та інноваційної культури вчителів природничого циклу, що сприятиме їх психологічній готовності до інноваційної діяльності;
- удосконалення горизонтальної та вертикальної співпраці керівництва та педагогічних працівників щодо ефективного використання інноваційних технологій у процесі педагогічної діяльності;
- залучення педагогів-новаторів, які б на власному досвіді демонстрували впровадження інноваційних технологій в освітній процес, підвищуючи рівень компетентності вчителів природничого циклу [78].

Технологія розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності складається з окремих етапів:

1. Накопичення новітньої інформації про сутність інноваційних тенденцій.
2. Самоідентифікація себе з образом педагога-новатора.
3. Визначення психологічних бар'єрів та чинників, що сприяють або гальмують розвиток психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.
4. Візуалізація уявного образу педагога-новатора та його самопрезентація у змодельованих діалогічно-інтерактивних ситуаціях.
5. Відпрацювання умінь та навичок у процесі впровадження інноваційних технологій в освітній процес..
6. Визначення найбільш ефективних інноваційних методів та форм роботи.

Впровадженню технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності сприятиме ряд чинників, а саме:

1. Впровадження технології передбачає залучення висококваліфікованих фахівців-новаторів (психологів, керівників, менеджерів, педагогів, тренерів, практиків) та їх готовність до застосування інноваційних технологій, методів та форм з метою формування психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності.
2. Систематичність впровадження технології психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, що забезпечить такі форми роботи (проблемні семінари, творчі семінари, науково-практичні конференції, майстер-класи, психологічні тренінги, практикуми, творчі групи, творчі лабораторії).
- 3 Впровадження технології передбачає забезпечення безпечних та матеріальних умов праці [78].

Реалізація технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, передбачає врахування принципів, що у загальному вигляді розкривають її головні тенденції та специфіку.

До основних принципів технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, віднесено:

- принцип системності, що передбачає розробку та впровадження технології як самостійна ланка, де всі елементи взаємопов'язані та взаємозалежні, даний принцип акцентує увагу на системному аналізі та чіткому визначенні цілей, проведенні структуризації, що визначається комплексом питань, які потрібно розв'язати для того, щоб запропонована технологія відповідала встановленим цілям;

- принцип цілеспрямованості, що передбачає чітко та зрозуміле формулювання цілей для забезпечення ефективного результату, даний принцип супроводжується узгодженням цілей з урахуванням реальних умов;

- принцип науковості, що передбачає орієнтацію на наукові теорії щодо інновацій та потребує від педагогів оволодіння інноваційними технологіями, прийняття рішення та його реалізації, усвідомлення та аналіз одержаних результатів;

- принцип концептуальності, що передбачає чітко визначені положення щодо розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, систему поглядів на інноваційну діяльність, що забезпечить єдність та логіку підходів в її організації та оцінці;

- принцип комплексності, що передбачає внутрішній взаємозв'язок усіх форм та методів інноваційної діяльності, що забезпечить цілісність розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності;

- принцип нових завдань, що передбачає заміну традиційних форм методів та прийомів на інноваційні відповідно до нових умов та можливостей суб'єктів освітнього процесу;

- принцип відповідності змістового та процесуального компонентів спрямовує на те, що кожен елемент інноваційного змісту може бути оптимально засвоєний лише у тому випадку, коли діяльність є адекватною та відповідає можливостям учасників освітнього процесу;

- принцип індивідуального підходу, що передбачає врахування індивідуальних особливостей учасників інноваційного процесу їх інтересів, особливостей та рівня їх психологічної готовності до інноваційної діяльності;

- принцип мотивування та стимулювання, що передбачає розробку дієвої системи заохочення та стимулювання задля забезпечення належних умов інноваційної діяльності [13].

Враховуючи визначені принципи стануть основою для реалізації технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, забезпечуючи при цьому: створення психологічного комфорту, впевненості, відповідальності за результати та почуття задоволення від групової і індивідуальної роботи.

Визначальним чинником реалізації технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, є врахування таких особливостей, а саме:

- індивідуальні особливості педагогів, що характеризуються їх загальним кругозором, знаннями сучасної літератури, креативністю, постійним оновленням змісту педагогічної діяльності, знаннями щодо інноваційних технологій, здатністю до самоорганізації, уміннями передбачати та прогнозувати інноваційну діяльність;

- мотиваційна спрямованість педагогів, що характеризується творчими здібностями та творчим інтересом до інновацій, сформованою потребою особистісних досягнень в інноваційній діяльності;

- прагнення до професійного лідерства педагогів, що характеризується очікування позитивної оцінки від колег;
- створення ситуації успіху та позитивне відношення до креативних особистостей;
- генерування ідей в інноваційній діяльності;
- здатність долати інерцію в інноваційній діяльності;
- незалежність суджень на засадах високого професіоналізму;
- здатність до співпраці з практиками та створення авторських проєктів та методик;
- здатність акумулювати та використовувати досвід творчих педагогів.

Параметрами психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності визначено:

1. Параметр «Психологічна готовність» характеризується такими показниками:

- здатність до самоорганізації;
- здатність до самоаналізу та рефлексії;
- здатність відмовитися від стереотипів мислення;
- прагнення до творчих досягнень;
- критичність та креативність мислення.

2. Параметр «Інноваційна діяльність» характеризується такими показниками:

- варіативність інноваційної діяльності;
- опанування методологією інноваційної діяльності;
- володіння методами дослідження інноваційної діяльності;
- здатність використовувати досвід педагогів-новаторів;
- здатність до співпраці та взаємодопомоги в інноваційній діяльності.

3. Параметр «Результативність» характеризується такими показниками:

- створення авторської ідеї;
- розробка змісту програм, методик, технологій;

- апробація інновацій;
- розповсюдження інновації;
- виявлення інноваційної ініціативи.

В основу технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, аналіз її структури:

Психологічна готовність вчителів природничого циклу до реалізації інноваційної діяльності буде сформована в контексті цілісності її структурних компонентів, а саме: мотиваційного, когнітивного, креативного та рефлексивного.

Мотиваційний компонент психологічної готовності до інноваційної діяльності визначається:

- підвищенням ефективності інноваційної діяльності;
- намаганням привернути до себе увагу та здобути визнання;
- позитивне ставлення до інноваційної діяльності;
- задоволення особистісних та професійних потреб;
- створення та застосування нового в інноваційній діяльності;
- подолання професійних труднощів [13].

Когнітивний компонент психологічної готовності до інноваційної діяльності визначається:

- обсягом знань педагога про суть та специфіку інноваційних технологій;
- комплекс умінь та навичок із застосування інноваційних технологій;
- стиль мислення, сформованість умінь та навичок впровадження інноваційних технологій у практику;
- уміння здобувати, поповнювати та розширювати свої знання;
- здатність планувати діяльність відповідно до цілей;
- уміння обирати оптимальні інноваційні методи та форми;
- здатність організувати інноваційну діяльність відповідно до цілей [13].

Креативний компонент психологічної готовності до інноваційної діяльності визначається:

- здатність до створення нового та нетрадиційний підхід вирішення завдань;
- вміння творчо вирішувати проблеми;
- -вміння взаємодіяти з колегами;
- уміння розвивати креативність колег.
- уміння творчо розкрити особливість інноваційного процесу [13].

Рефлексивний компонент психологічної готовності до інноваційної діяльності визначається:

- здатністю педагога рефлексивно ставитися до себе та до своєї діяльності;
- здатністю саморозуміння та розуміння іншого;
- здатністю самооцінювання та оцінювання іншого;
- здатністю до самоінтерпретації та інтерпретації іншого [13].

Практичними рекомендаціями щодо впровадження технології розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності визначено:

- визначення конструктивних заходів створення інноваційного середовища;
- створення соціально-психологічних умов для самовдосконалення, саморозвитку та самоактуалізації педагогів;
- формування психологічної готовності до інноваційної діяльності;
- створення необхідних мотиваційних стимулів інноваційної діяльності.

Таким чином, впровадження даної технології забезпечить розвиток психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та забезпечить створення сприятливого інноваційного середовища для спільної діяльності та належних умов для впровадження інноваційних технологій та осучаснення їх педагогічного досвіду,

Висновки до розділу

Визначено програму дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, що включала в себе три етапи: підготовчий, діагностичний, узагальнюючий. За результатами дослідження виокреслено структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності: мотиваційно-інноваційний компонент, когнітивно-інноваційний компонент, креативно-інноваційний компонент, операційно-інноваційний компонент, рефлексивно-інноваційний компонент.

Здійснено методику дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та визначено середні показники розвитку мотиваційно-інноваційного компоненту, когнітивно-інноваційного компоненту, креативно-інноваційного компоненту, операційно-інноваційного компоненту, рефлексивно-інноваційного компоненту.

Розроблено технологію розвитку психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності основними завданнями якої є: сприяння професійному саморозвитку вчителів природничого циклу та їх адаптації до інноваційної діяльності; формування психологічної готовності вчителів природничого циклу до застосування інноваційних технологій у педагогічній діяльності; формування вчителів природничого циклу інноваційного мислення та інноваційного потенціалу, що є умовами розвитку їх психологічної готовності до інноваційної діяльності; залучення педагогів-новаторів, які б на власному досвіді демонстрували впровадження інноваційних технологій в освітній процес, підвищуючи рівень компетентності вчителів природничого циклу.

ВИСНОВКИ

Здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до означеної проблеми та визначено психологічну готовність до інноваційної діяльності як інтегральне, динамічне, багатокomпонентне, цілісне особистісне утворення, що характеризується специфічним поєднанням наявності знань та вмінь педагогів до інноваційної діяльності; високим рівнем розвитку емоційної та мотиваційної сфери; розвитком критичного та креативного мислення; розвитком творчого та інноваційного потенціалів; володінням методами саморегуляції та техніками комунікативної взаємодії; володінням нестандартними прийомами до розв'язання професійних завдань; прагненням до саморозвитку, самоактуалізації та професійного зростання [12].

Систематизовано сутність поняття інноваційний потенціал як важливу умову психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та визначено його як спроможність особистості до змін у різних аспектах діяльності, що характеризується ефективним поєднанням наявних можливостей та ресурсів, які є необхідними у досягненні конкретних цілей та готовність до усіх наслідків, що можуть з'явитися у результаті впровадження інновацій.

Визначено особливості та бар'єри психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, що гальмують її розвиток, а саме: пасивність та невмотивованість, особистісна тривожність та агресивність, низький рівень самооцінки та негативне сприйняття інновацій, відсутня підтримка з боку керівництва та колег, авторитарний стиль з боку керівництва та придушення ініціативи, небажання та незацікавленість застосовувати інноваційні технології, стан власного здоров'я.

Визначено програму дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності, що включала в себе три етапи: підготовчий, діагностичний,

узагальнюючий. За результатами теоретичного дослідження окреслено структурні компоненти психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності: мотиваційно-інноваційний компонент, когнітивно-інноваційний компонент, креативно-інноваційний компонент, операційно-інноваційний компонент, рефлексивно-інноваційний компонент.

Здійснено методику дослідження структурних компонентів психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та визначено середні показники розвитку: мотиваційно-інноваційного компоненту, когнітивно-інноваційного компоненту, креативно-інноваційного компоненту, операційно-інноваційного компоненту, рефлексивно-інноваційного компоненту.

Розроблено технологію психологічної готовності вчителів природничого циклу до інноваційної діяльності та визначено її, як цілісну систему психолого-педагогічних заходів, що спрямовані на психологічну допомогу вчителям у подоланні стереотипного мислення, розвитку особистісно-професійних якостей, що сприятимуть їх психологічній готовності до інноваційної діяльності. Дана технологія сприятиме: професійному саморозвитку вчителів природничого циклу та їх адаптації до інноваційної діяльності, формуванню психологічної готовності вчителів природничого циклу до застосування інноваційних технологій у педагогічній діяльності, формуванню вчителів природничого циклу інноваційного мислення та інноваційного потенціалу, залученню педагогів-новаторів, які б на власному досвіді демонстрували впровадження інноваційних технологій в освітній процес, підвищуючи рівень компетентності вчителів природничого циклу.